

ANTROPOS

TIDSKRIFT FÖR ANTROPOSOFI

UR INNEHALLET:

VÄXTEN OCH NATURANDARNA

EN GLOMD URKRISTENDOM

STRAFF OCH KRISTEN FÖRLÄTELSE

DET GYLLENE SNITTET

NYA BÖCKER

STJÄRNHIMLENS UPPHÖJDHET

Ja, varför kommer det över oss en sådan *känsla av upphöjdhet*, av gudomligt heligt allvar, när vi blickar in i *himlarymdernas stjärnevärld*? Emedan en *hemkänsla* då vaknar i vår själ, en känsla som säger: Innan du steg ned på jorden till en ny inkarnation, då var du själv i dessa stjärnor, och från dessa stjärnor har du mottagit dina bästa krafter. Och en moralisk lag har beskärts dig, när du dvaldes i denna stjärnevärld. Vad stjärnhimlen har givit dig mellan döden och en ny födelse kan du varsebli som din själs bästa, skönaste krafter, när du övar självkänedom. — Vad vi ser i stjärnhimlen är den moraliska lag som är oss given från andliga världar, ty vi lever tillsammans med stjärnhimlen mellan döden och en ny födelse. Den som vill skaffa sig möjlighet att få en aning om varifrån hans bästa krafter kommer, han borde betrakta stjärnhimlen med sådana känslor. Om man överhuvud inte vill fråga, utan likgiltigt lever bara för stunden, då kommer stjärnorna inte att ha någonting att berätta för en. Men den som ställer sig frågan: Det som inte på något sätt hänger samman med min sinneskropp, hur kommer det in i mig? och sedan blickar upp till stjärnhimlen, han får denna egendomliga, bekanta känsla. När han sedan kan märka hur den stärker hans förmåga till att förnimma fromhet i sitt inre, då vet han att det är minnet av vårt eviga hem han upplever. Så växer vi så småningom in i det tillstånd där vi verkligen lever tillsammans med stjärnhimlen mellan döden och en ny födelse.

Ur ett föredrag av Rudolf Steiner den 18 nov. 1912.

DET GYLLENE SNITTET PÅ HIMMELEN

HANS MÄNDL

Pytagoréerna, de grekisk-romerska arvtagarna till egyptisk mysterievism, beräknade stjärnornas gång och talade då om "sfärernas harmoni" och "sfärernas musik". De hävdade att vad ögat skådar kan ett högre organ även höra — gudarnas väsen och samklang. De sade sig ha kommit underfund med att de sju planeternas avstånd från "centralelden" motsvarar talförhållandena hos skalans sju toner.

Inte heller den store astronomen Kepler kunde tänka sig att dessa gudomliga himmelstecken skulle på måfå kretsas omkring i rymden utan att deras banor måste uttrycka en djupt meningsfull harmoni. Han kom slutligen underfund med att de fem s.k. platonska geometriska kropparna är nyckeln till en förståelse av planetvärldens harmoni.

Men i sitt huvudsakliga verk, *Harmonices Mundi*, satte Kepler planeternas vinkelhastighet i relation till längden på den sträng varpå man spelar de olika intervallerna. Kosmos är således uppbyggd enligt de harmoniska principer som även råder i musiken.

En annan lösning fann professor Titius på 1760-talet. Den s.k. Titius-Bodeska lagen säger att en planets avstånd (a) från solen alltid motsvarar förhållandet $a = 4 + 3,2^n$. Värdena stämde delvis exakt överens med verkligheten och avvikelserna var högst 4,7 %.

Planeter	Beräkningar enligt Titius	Verkliga värden
Merkurius	$4+3 \times 0 = 4$	3,87
Venus	$4+3 \times 1 = 7$	7,23
Jorden	$4+3 \times 2^1 = 10$	10
Mars	$4+3 \times 2^2 = 16$	15,24
Planetoiderna	$4+3 \times 2^3 = 28$	21—35
Jupiter	$4+3 \times 2^4 = 52$	52,03
Saturnus	$4+3 \times 2^5 = 100$	95,55

Somliga forskare har betraktat denna upptäckt som enbart en genial lek (*lusus ingenii*), emedan man inte kan finna något djupare skäl för att det skall vara just så, att t.ex. avståndet Mercurius-solen skall ingå som ett konstant grundtal i alla de olika himlakropparnas avstånd från varandra. Även andra godtyckliga fastställanden tillskrevs uppfinnaren.

Andra forskare tog som en nyckel till planetvärldens proportioner ett talförhållande som även råder i otaliga sammanhang inom natur och konst — det gyllene snittet. Det innebär att man delar en linje så, att den mindre delen (den s.k. minor) förhåller sig till den större delen (major) som den större delen (major) till helheten, alltså $a:b = b:(a+b)$ eller $AB:BC = BC:AC$ eller som 5:8 eller som 0,38:0,62.

Det gyllene snittet förekommer vid otaliga tillfällen i naturen och hos människokroppen. Själva människoge-

stalten är genom naveln delad enligt denna proportion, den övre delen delas genom struphuvudet, den nedre genom knävecken. De nedre extremiteterna nedanför knät är delade på detta vis genom fotleden, de övre extremiteterna genom armbågen, underarmen plus handen genom handleden osv. Även i växtriket kan man finna att naturen så att säga arbetar efter denna princip, och på otaliga målningar och skulpturer av klassiska konstnärer kan man observera att dessa intuitivt har begagnat sig av denna "gyllene" proportion. Det finns grundliga undersökningar som visar att den underbara harmonin hos t. ex. Rafaels och Michelangelos odödliga mästerverk beror på att dessa konstnärer — naturligtvis helt omedvetet — byggde upp kompositionen i sina målningar enligt denna proportion. Likaså har man företagit mätningar av fulländade antika skulpturer och funnit att t. ex. förhållandet mellan sockeln och statyn motsvarar gyllene snittets talproportion. Även när det gäller mer moderna verk, t. ex. marinmålningar, är horisontlinjen, som skiljer vatten och himmel, på grund av en rent konstnärlig-estetisk förnimmelse lagd så, att tavlan därigenom delas enligt gyllene snittet. Hos det antika Greklands arkitektoniska konstverk, tempelbyggnaderna etc., återfinner man denna proportion på mångahanda sätt. Och ser vi på vår tid, är många ornament, ja otaliga föremål omkring oss konstruerade enligt denna proportion. Det gäller exempelvis bokformat, kort, plån-

böcker, askar, förpackningar osv. och det existerar en hel litteratur kring ämnet "Det gyllene snittet" inom hemslöjden och konsthantverket.

I geometrin spelar detta talförhållande den största rollen vid konstruktionen av femhörningen, resp. pentagrammet samt vid en av de fem geometriska kroppar som begränsas av enbart regelbundna figurer, nämligen pentagondodekaedern, den kropp som består av tolv femhörningar. Den är välkänd för antroposofen genom sin andliga roll som Goetheanums grundsten. Enligt Platon — i hans verk *Timaios* — är pentagondodekaedern sinnebild för den himmelska världen och det gyllene snittet förklaras därför som den härskande principen i den överjordiska världen över huvudtaget. Sedan Platon och i anslutning till honom ända fram till våra dagar har många lärda män skrivit djuplodande verk om det gyllene snittet från metafysikens, symbolikens och mystikens synvinkel.

Varpå beror egentligen den oerhörda betydelsen av denna proportion i natur och människoverk? Vi kan som sagt här inte följa de mera mystiska spekulationerna utan inskränker oss till att visa hän på en fråga: Vad innebär egentligen begreppet *helhet*? Om jag fogar till varandra två raka linjer av olika storlek — är då deras summa något som får kallas för *helhet*? Eller måste inte *helhet* vara någonting organiskt, någonting som redan de enskilda delarna häntyder på och är orienterade till? Så är verkli-

gen fallet med de båda delarna, vilka enligt gyllene snittets talförhållande är orienterade till varandra och hänvisar till helheten. Det är därför denna proportion verkar så ojämförligt harmonisk. Det råder här en så att säga organisk harmoni mellan delarna och helheten, de hör till varandra, de är "besläktade" med varandra och man anar att t. o. m. de högsta idéerna såsom Gud, Treenigheten osv. kan rymmas i talmystiska föreställningar i detta sammanhang.

Vi återvänder nu till vår astronomiska utgångspunkt och till dem som använde detta talförhållande för att kunna komma underfund med den kosmiska harmonins grunder.

Dessa forskare betraktade först planeternas omlopp resp. deras omloppstider. Om man tar Saturnus omloppstid som utgångspunkt och förminskar (minor) enligt gyllene snittets delningsproportion, kommer man fram till värden som ligger mycket nära verkligheten.

	Beräknade värden	Astronomiska värden
Saturnus	29,46	29,46
Jupiter	11,25	11,86
Planetoiderna	4,30	3—5,8
Mars	1,64	1,88
Venus	0,628	0,615
Merkurius	0,240	0,241

Även mellan planeterna råder för övrigt harmoniska förhållanden, så t. ex. Mars:Venus=3:1, Venus:Merkurius=5:2 osv. Vi har emellertid ingen möjlighet att närmare gå in på dessa proportioner. — Vad rumsförhållandena angår, så visar sig också här en

märkvärdig relation i volymstorleken mellan planetsfärerna. De förminskas nämligen i förhållandet 7:1.

Bland andra har den i unga år avlidne, högt begåvade astronomen och naturforskaren vid Goetheanum Joachim Schultz använt gyllene snittets princip på planeternas avstånd från solen så att de ger följande värden, när man tar Saturnus avstånd som grundvärde = 100:

	Beräk- nad enl. gyllene snittet	Beräk- nad enl. Titius	Genom- snittliga astron. avstånd
Saturnus	100	100	95,55
Jupiter	52,6	52	52,03
Planetoiderna	27,8	28	21—35
Mars	14,6	16	15,24
Venus	7,68	7	7,23
Merkurius	4,04	4	3,87

Detta är en lysande upptäckt. Värdena är delvis ännu mer exakta än Titius värden och stjärnornas harmoni har en rationell grund vars innebörd man kan fatta. Det mest påfallande i denna proportionernas harmoni är att jorden inte har någon plats bland planeterna i denna harmoniska följd av tal. Detta visar att jordens ställning inom planetsystemet är en annan än de övriga planeternas.

I viss bemärkelse är antroposofi stjärnkunskap. Ty den andliga världen, vilken andevetenskap har som sitt forskningsområde, uppenbarar sig i stjärnvärlden. Därför spelade den en så mäktig roll i forntidens visdom och kommer i framtiden att oändligt mycket mera sysselsätta människors tänkande än nu för tiden.

EN GLÖMD URKRISTENDOM

BRITT HAGLUND

Ofta lyser himlen vid soluppgången upp inte bara i öster utan även i väster förkunnar ett återsken den nya dagens anbrott. Så också den andliga soluppgång som mysteriet på Golgata innebär för jordens människor. Det som utspelades därborta i öster, i det heliga landet, vid vår tideräknings början var så mäktigt, så världsavgörande, att återskenet blev synligt långt i väster.

Det är naturligt att den bländande soluppgången främst drog till sig uppmärksamheten så att man länge glömdes ge akt på vad som syntes i omkretsen. Egentligen är det först i vårt århundrade man på allvar börjat få öga för "det milda återskenet i väster", som den gången lyste upp.

"... ty såsom ljungelden, när den går ut från öster syns ända till väster, så skall Människosonens tillkommelse vara" (Matt. 24.27) så har ju Kristus själv karakteriserat det världsomspännande i sitt förhållande till mänskligheten. Vi skall se att detta inte gäller bara vid hans återkomst utan i viss mån redan vid hans första inträde i mänskligheten, när han tog sin boning i en människokropp. Det "syntes i väster".

Budskapet om barnets födelse i

Betlehem, om Jesu Kristi liv, lidande, död och uppståndelse nådde ju från det heliga landet till folken runt östra delen av Medelhavet framförallt genom Paulus verksamhet. Vi vet hur denne hämtade kraften till sin förkunnelse ur en översinnlig erfarenhet av den "uppståndne" (Damaskusupplevelsen). Och själv förklarar han sin förmåga till skådande med att han är en för tidigt född. "Ofullgånget foster" är den vanliga, missvisande översättningen (I Kor. 15). Dvs. han vet med sig, att han är "före sin tid", den förste av många, som skall följa i framtiden, vilkas andliga öga öppnats så att de förmår skåda "den eteriske Kristus" ("Människosonen som skall komma i skyarnas rike") (Matt. 24). Ofta har Rudolf Steiner talat om denna Paulus betydelse av föregångare, när det gäller den nya förmåga till klarsyn, vilken från och med vårt århundrade blir möjlig och kan föra mänskligheten till en ny Kristusupplevelse.

Mindre bekant är att samtidigt med att urkristendomen genom Paulus växer fram i öster, en andra urkristendom börjar spira i väster — också den "paulinsk" i den meningen att den framspringer ur en översinnlig erfa-

renhet — ett andligt skådande, visserligen av annan art. Vi kan likna Paulus skådande vid en första knopp på en ny gren av "kunskapens träd" och i jämförelse därmed beteckna det västliga skålandet som den sista ädla frukten på ett paradises livsträd. Inom den keltiska rasen kvarlevde längre än på andra håll en medfödd, naturlig förmåga till klarsyn, och de stammar som bodde på öarna i Atlanten upplevde Hybernia-Irland som en påminnelse om paradiset — ett heligt land.

Gamla legender berättar om hur druidernas lärjunge, den unga kungadottern Brigid, klarseende medupplever barnets födelse i Betlehems stall. Andra vet förtälja om hur den berömde konungen i Ulster, Conchobor Mac Fachtna, som levde på Kristi tid, hör sin druid skakad berätta om vad han ser utspela sig i fjärran inför hans klarseende blick. Den svårt sårade kungen blir så upprörd av vad han hör att han dör. Vad hade druiden låtit honom meduppleva? Långfredagens drama på Golgata?

Så och liknande berättar sägnerna om händelser, som ledde över den gamla druidkulturen till den kristna. Rudolf Steiner bekräftade ur sin insikt att man här i väster i kraft av sin förmåga till klarsyn förmådde följa hur det stora väsen, som man förut sökt i solen, nalkades jorden och offrade sig in i dess livssfär för att ge nya himmelskrafter åt natur och mänsklighet.

Faktum är, att när i öster urkristendomen för länge sedan slocknat och

ersatts av den romerska påvekyrkan med dess arv från cäsarerna — anspråket på oinskränkt makt — (en process som tog sin början i och med att Konstantin år 313 gjorde kristendomen till statsreligion) och när denna kyrkas missionärer sent omsider år 596 nådde de brittiska öarna — då fann de till sin häpnad och förargelse här en levande urkristendom med en kyrka fri från alla maktimpulser och genomlyst och genomvärd av en allomfattande kärlek i evangeliernas anda. De stötte på en kyrka som hade otaliga egna helgon — dock inte i den romerska meningen. Det var inte tecken och under efter hennes död, som gjorde en människa helig — utan livet i den sakramentala gemenskapen. Alltså "helig" i samma mening som Paulus använder begreppet. I motsats till den romerska, och väl de flesta andra kyrkor, kände den iriska kyrkan — eller culdeerna, som de oftast kallas (col dei — Guds män) däremot inga martyrer. Så harmoniskt hade övergången skett från den gamla "hedniska" världsåskådningen till den kristna. Vi kan här ta ordet världsåskådningen bokstavligt, ty här gällde det framförallt hur man upplevde världen med kristna ögon. Vi vet, att den andra stora "romfria" kyrkan som så småningom uppstod i de östliga, slaviska områdena på ett underbart sätt upplevde kristendomens kraft att förvandla människobilden. Det blev den östliga kyrkans stora mission att lära mänskligheten uppleva Kristus som den store människobrodern —

men därvid glömde man naturen. I väster däremot lät den världsöppna, naturförbundna keltiska själsarten sina troende främst uppleva Kristus som "elementens Herre". Den "eteriske Kristus" — "han som kommer i himmelens skyar" upplevde dessa människor redan nu före den övriga mänskligheten i kraft av sin speciella själsläggning. Naturen hade alltid för dem syntts genomträngd av andliga väsen — nu såg de dessa elementarväsens höga Herre.

Liksom i öster urkristendomen snabbt strålat ut från det heliga landet över länder och folk, så utgick också från denna urkristendom i väster en mäktig impuls till mission. Och liksom de tolv apostlarna varit fiskare, förtrogna med väder och vind, så var dessa druidernas kristna efterföljare goda och djärva sjöfarare. På sina lätta buffelhudbåtar nådde de från det irländska moderlandet vida omkring på sina missionsfärder. Överallt var man drog fram grundade man s. k. "Coenobier", eg. bordsgemenskaper, bestående av en kärna av tolv bröder omkring den trettonde, abboten. Till denna kärna anslöt sig lek-män med familjer så att det blev en stor andlig "familj". Det är här alltså snarare fråga om församlingar än om kloster. Prästerna hade lov att gifta sig.

Centrum för missionsverksamheten blev ön Iona, sedan den vittberömda Columba där grundat en koloni. Härifrån kristnades de piktiska stammarna i Skottland och senare angel-

sachsarna i söder. Att många norska konungar lät begrava sig på Iona tyder på inflytande även i Skandinavien. Båda namnen — Iona och Columba betyder "duva" (på hebreiska resp. grekiska). Snart kom en tredje "duva" till som en andens budbärare, Columbanus. Genom hans insats vidgades culdeerkyrkans inflytande långt in över Väst- och Mellaneuropa. En rik kulturimpuls förde dessa iriska missionärer med sig. Trots den enkla levnadsstilen — man bodde i enkla bikupsliknande celler av omurad sten, grupperade omkring det enkla kapellet — odlade man ivrigt konst och vetenskap. Sången — ett arv från barderna — var berömd, bokmåleriet likaså. Vissa århundraden var troligen de iriska bröderna de enda i Väst- och Mellaneuropa som behärskade grekiskan. Furste och konungabarn fostrades vid dessa bildningscentra, vilket i sin tur bidrog till att öka culdeerkyrkans inflytande. Namn som Chartres, Reims Laôn, Luxeuil i Frankrike, Odilienberg, Reichenau och Salzburg i Tyskland och Österrike, St. Gallen i Schweiz och Bobbio i Norditalien är alla förknippade med de iriska missionärernas verksamhet.

Den iriska kyrkans evangeliska enkelhet, fria självständighet och avkall på alla maktimpulser stod i bjärt kontrast till samtidens påvekyrka, vars former blev allt fastare och vars maktbegär växte, vilket slutligen ledde till häftiga angrepp från den romerska kyrkans sida. En ojämn kamp blev följden — ojämn därför att den an-

gripna parten var van att endast använda kärlekens vapen — att offra sig. Den iriska kyrkan böjde sig för Roms krav på de punkter där skillnaden i de religiösa formerna var mest påtaglig och vid slutet av 600-talet hade den vittgående förlorat sin egenart. Endast norra Skottland lyckades bevara den iriska kyrkan oförändrad ända in på 1000-talet.

Dock hade denna västliga urkristendom hunnit fylla sin uppgift i mänskligheten. Den hade berett jordmånen för den esoteriska, romfria kristendom, som vi känner som gralströmningen och som i stillhet kunde verka i bakgrunden i det unga Europa. Vi kan å andra sidan förstå, att det var av stor betydelse att för en tid den romerska kyrkan med sina stränga formkrafter behärskade förgrunden och så bidrog till att den nya tidens medvetna personlighetskultur kunde uppstå.

Det låg i sakens natur att den iriska kristendomen måste försvinna liksom för att bida tills tiden blev mogen att ta emot dess budskap i ny form, ty vi såg ju hur denna kyrka egentligen med hjälp av gamla krafter i utdöende lyckats föregripa ett framtidsstadium i kristendomens utveckling, vilket först i vårt århundrade börjar bli aktuellt om än i ny förvandlad form.

Det är väl också därför som intresset för denna gamla kyrka är i oavlatligt stigande. Trots den romerska kyrkans energiska försök att utplåna

minnet av den iriska urkristendomen har tillräckligt mycket bevarats för att väcka vår djupa beundran och längtan. Spår av en stor andlig rikedom.

Det är ett glädjande tecken att två böcker som var på sitt sätt fint förmedlar stämningen från denna kristna kulturkrets på nytt kommit ut efter att ha varit slutsålda sedan ett tjugotal år. Det är Fiona Macleods lilla vackra bok "Iona" (Mellinger Verlag, Stuttgart) och Maria Schindlers "Columban" (Verlag Urachhaus). Den senare är en legendär skildring av den store Columbanus liv och hans konfrontation med påven Gregorius I och dennes maktanspråk.

Sedan några år finns också en liten utsökt antologi av de vackraste av de kväden ("Carmina gadelica") som den berömde folklivsforskaren Alexander CarMichael samlade bland den gäliska fiskarbefolkningen på Hebriderna: "The Sun dances" (av Adam Bittleston, The Christian Community Press, London).

Den skönaste av dessa sammanfattar hela den västliga urkristendomens upplevelse av Kristusmysteriet — påskens budskap så:

En tid innan Guds Son kom,
Var jorden ett mörkt träsk,
Utan stjärna, utan sol, utan måne,
Utan kropp, utan hjärta, utan form.
Ljuststrålande slätter, ljust strålande
höjder,

Ljuststrålande det stora, gröna havet,
Ljuststrålande hela jordens rund,
När Guds Son kom till jorden.

VÄXTEN OCH NATURANDARNA

När vi nu går naturens uppvaknande tillmötes, frestas vi att falla offer för en villfarelse. Vi antar helt omedvetet att växterna av sig själva spirar, växer, blommar och bär frukt, ty vi ser ju ingen som åstadkommer allt detta. — Men när det gäller den döda mineraliska världen av föremål runt omkring oss, är det då någonting som förändras av sig självt? Nej, vi måste genom arbete verkställa alla dessa förändringar. Så ock i naturens, dvs. livets sfär. Fastän vi inte varseblir de flitiga arbetarna, vilka åstadkommer de underverk som är vår glädje, näring, ofta läkemedel, borde vi genomskåda maja och ha dessa "våra stumma bröder i buskar och luft och vatten" (Goethe) i kärleksfull åtanke. Vi utövar då en förlösande verksamhet för dem.

Det är därför vi återger en uppsats av Arnold Ith ur *Das Goetheanum* (21 mars 1965) som återkallar i vårt minne naturandarna, vilka lyfter upp de fyra döda elementen till liv. Uppsatsen är värdefull också därför att den bringar klarhet i de helt och hållet missuppfattade skeendena kring växternas befruktning och fortplantning.

Rudolf Steiner framkastade frågan, varför de invigda i alla tider har tillhållit människorna att be före maten. Och han besvarade denna fråga sålunda: Bönen skulle inte vara annat än en dokumentering av att något andligt går in i människan då hon äter.

När jordens astralkrafter, som under vintern har varit indragna i jordens inre, på våren ånyo utvidgar sig över jordytan, och kosmos astralkrafter sänker sig ner på jorden, blir dess eterkropp satt i rörelse. Denna eterkropp består av ett otal olikartade eterväsen, som har skilda uppgifter att utföra.

G n o m e r n a, jordelementets eterväsen, är verksamma där den mineraliska jorden endast i ringa grad är bevuxen med levande växtlighet. Under vintern är de inklämda, sammanpressade, hopkrupna i den hårda vinterjorden. Impulserade av astralkrafterna utbreder de sig på våren likt en komprimerad gas, som strömmar ut ur sin behållare. De genomtränger jorden och luckrar upp den. Jorden får liv och dess kemiska kraft får nya impulser.

S a l a m a n d r a r n a, de eterväsen som verkar i värmen, genomtränger växtfröna på våren. De väcker upp den lilla eterlågan, som — för att tala

sagospråk — på vintern har varit begravd i den hårda frömateriens kista. Den utvidgas, pulserar genom fröet och mjukar upp det. Fröet sväller upp och driver fram rotämnet, som växer mot jordens medelpunkt. Om rotämnet ligger på sidan, är grokraften i många fall tillräckligt stark för att trots den omgivande jordens starka friktionsmotstånd vrida fröet rätt, tills rotämnet ligger neråt.

Likt en klocka sänker sig sedan ett slags växt-astralform över fröet. Växten har inte som människan någon egen astralkropp, utan jordplanetens astralkropp är också växtens astralkropp. Undinerna, vattenelementets eterväsen, kallas nu till hjälp. De drar fram bladgrodden ur fröet. Den stöts inte ut, utan blir liksom ut-sugen, ty eterkrafterna är sugande krafter. Undinerna bär in den kemiska eterns verkningar i växterna. Bladgrodden växer in i den astrala växt-hålförmen, vilken man inte får föreställa sig som en styv gjutform. Den är snarare en levande, rörlig, ut- och inandande, översinnlig formation, som strömmar till jorden från solens andliga sfär och kringsvävar växten, vilken på två sätt växer in i denna form: dels genom stängeln i riktning från jordens medelpunkt mot solen och dels genom bladbildningens riktning, vilken slingrar spiralförmigt kring stängeln nerifrån och upp, motsvarande rörelserna hos den planet som vederbörande växtart är samordnad med.

Undinerna reglerar växtens vätskeström nerifrån och upp och uppifrån

och ner. Ty växten är ett vattenväsen, vars organiska liv i stort sett består av vätskeströmningar. Dessa vätskeströmmar är oerhört starka. Man har beräknat att de i en bokskog på en hektar uppgår till 30 000 l per dag. Växtens vätska eteriseras alltmer uppåt. Om man t. ex. anbringar ett tappställe nere på stammen av en björk, är den utflytande björksaven grumlig och har smak av jord. Ju högre upp på stammen tappstället befinner sig, desto klarare blir saven och desto finare smak har den.

Om ingenting annat hände, skulle växterna fortsätta att växa på samma sätt, förlänga stänglarna och ständigt sätta nya blad. Ty eterkrafterna kan bara fortsätta att upprepa samma organiska former, så som de t. ex. sätter ryggkota efter ryggkota i människans ryggrad. Vid en bestämd fas av tillväxten sker nu något nytt. När växten har uppnått en viss utformning, ingriper jordens astralkrafter. De lägger sig över växten och håller tillbaka växandet. Det är alltid astralkrafter som gör slut på en organisk tillväxt. I det ovannämnda exemplet med människans ryggrad utformar de den översta kotan till hjärnskål och gör därmed slut på bildandet av enstaka ryggkotor.

Hos växterna är det som om astralkrafterna tryckte liksom med en hand ovanifrån mot tillväxten, så att stängeln blir intryckt till en pistill och bladbildningens spiralkrafter blir splittrade till ståndare.

Samtidigt träder sylfverna, luft-

elementets eterväsen, i aktion. De bär in ljuseternas verkningar i växten och leder vissa insekter till blommorna, vilka pollinerar pistillen med frömjölet, så att den förvandlas till fruktämne. Vi vet att också vinden och andra inverknings kan sköta om pollinationen. Vid denna är också salamandrar nas eterväsen verksamma. Om frömjölet säger Rudolf Steiner att det för salamandrar är som små luftskepp, i vilka de bär in värmeenergin i växtfröna. Värmen samlas med hjälp av ståndarsträngarna och bärs över från ståndarsträngarna till fruktämnen och fröna. På detta sätt bildas det manliga växtfröet.

Fröets uppkomst ur fruktämnet är ett växelspel mellan upplösande, i kosmos instrålade eterkrafter och en förhårdnande materia. Detta kan fastställas om vi följer hur en frukt, t. ex. en nöt, så småningom mognar. Skär vi igenom den på ett tidigt stadium, så har vi utomkring det gröna köttiga frukthyllet, sedan avtecknas det bruna, fortfarande mjuka skalet och i det inre finner vi den ännu vätskeartade nötkärnan. Orsaken till denna vätskekaraktär hos kärnan är eterkrafterna, som är koncentrerade i fröet. Ty allt vätskeartat är samordnat med det eteriska som från alla sidor strävar efter att tränga ut i kosmos. Den centrifugala krafttendensen hos det eteriska utgör också förutsättningen för vätskans klotformiga droppar. I motsats till det eteriska verkar materiens sammandragande

förtätningstendenser, som kommer till uttryck i nötskalet.

Ju mer frukten går mot mognad, desto fastare blir materien i fröskalet, i detta fall nötskalet. Men också fröet, nötkärnan, grips av förtätningen och går så småningom över i fast tillstånd, tills slutligen i den mogna frukten det eteriska koncentratet av ljuskrafter i fröet är begravt och vilar i nötkärnans inre endast som en liten låga.

När frukten går mot detta mognadstillstånd, drar sig de astralkrafter tillbaka, vilka omsvävade växten, och luftelementets eterväsen, sylferna, griper in. De tränger tillbaka växtens vätskeström, så att den ettåriga växten vissnar och slutligen torkar bort, och de mogna frukterna faller till marken för att på nytt börja växttillblivelsens kretslopp.

Höstens växtorganism, från vilken vätskorna är tillbakaträngda, har byggts upp av jordens eterväsen, och eterkrafter har vidmakthållit växtens liv som nu har dragit sig tillbaka. Dessa växternas övergivna materiella höljen kan nu användas av solens livgivande kosmiska krafter. Solkrafterna kan strömma in i jorden genom dem. "Genom de astrala växthöljernas täcke suger jorden in solens själ." (Rudolf Steiner)

Det är en upplyftande tanke att växtvärlden på hösten ännu i sitt visnande är det organ som möjliggör att kosmiska livskrafter kan få inflytande på jorden.

Pistillens pollination genom ståndardarnas frömjöl uppfattas vanligtvis

som "befruktning" och i allmänhet ställs den parallell med könsbefruktningen hos människor och djur. Men därvid ger man för litet akt på en grundväsentlig skillnad.

Hos människa och djur uppstår en ny organism genom befruktningen. Hos växterna däremot sker vid pollinationen ingen befruktning i blomman i denna bemärkelse. Där bildas bara fröet som förblir i sin fröform, om ingenting nytt tillkommer. Vi kan bevara sådana frön under århundraden, ja årtusenden, utan att en avkomma framgår ur dem. I tretusen år gamla mumiesarkofager har man som gravgoods funnit sädeskorn och andra frön, vilka man i några fall har kunnat få att gro. Det nya som måste tillkomma är att fröet läggs i jordens moderssköte, där sedan en ny växt kan framgå ur fröet. Fröet är likväl bara utgångspunkten, ett slags impuls till uppkomsten av en ny växt. Rudolf Steiner säger härom: "Om ni verkligen skulle kunna undersöka förloppet, skulle ni finna att det inte är någonting av den gamla växten som övergår i den nya. I själva verket förintas materien efter hela den gamla växten och den nya bygger helt och hållet upp sig själv på nytt. Det är bara ett slags rörelseförlopp som övergår i den nya växten. Det är som när man trycker ett sigill i lack, varvid heller ingenting annat än formen av sigillet övergår i lacket."

Angående befruktningen har Rudolf

Steiner yttrat sig på följande sätt: "Det som bildas i fruktämnet är det manliga elementet som kommer ur kosmos. Fruktämnet är icke det kvinnliga elementet och ståndarknapparna är icke det manliga. I blomman sker över huvud taget ingen befruktning, där bildas endast det manliga fröet. För växterna är jorden modern och himlen fadern. När växterna vissnar ner om hösten och deras fysiska materia förvandlas till stoft, droppar växtformerna, växternas översinnliga idéformer, ner från kosmos i jorden, där gnomerna mottager dem och bär fram dessa växternas former (idéformer) till de i jorden vilande, befruktande fröna. Befruktningen sker således vintertid i jordens moderssköte. Gnomerna är egentligen växtfortplantningens andliga barnmorskor."

På annat ställe säger Rudolf Steiner: "Solens andliga toner (sfärernas musik) formar blommorna och ger frukterna deras karaktär. När sedan en ny växt växer ut ur fröet, är det den uppsugna soltonen som trolrar fram växtens form."

Växterna behöver en yttre impuls för att bilda en ny växtorganism. Det fattas dem krafter att genom egna anlag alstra en ny växt.

Därmed är växtlivets kretslopp — grodd, tillväxt, blomning och vissnande — fullbordat. Det kan endast fortsätta om fröet överlämnas till jordens moderssköte.

NY FOLKKUNSKAP

Den antroposofiska kunskapen om folksjälarna har på sista tiden fått många anhängare tack vare dr Hahns monumentala verk. Innevarande år har glädjande nog ytterligare ett omfattande arbete på detta område utgetts av Verlag Freies Geistesleben, nämligen dr H. E. Lauers bok "Die Volkseelen Europas. Versuch einer Psychologie der europäischen Völker auf geisteswissenschaftlicher Grundlage". Liksom dr Hahns bok är också denna ett livsverk, ty redan för trettio år sedan utgav Lauer på eget förlag ett mindre arbete med samma tema, vilket t. o. m. upplevde två upplagor.

Som bekant har dr Hahn publicerat många diktböcker, romaner och novellsamlingar. Man ser också att boken om folksjälarna är skriven av en konstnär, vilket ju gör lektyren i hög grad njutningsrik. Dr Lauers bok är däremot helt och hållet vetenskap. Men det betyder inte att den är torr, långtråkig eller tung att läsa. Tvärtom, rikedomerna på ofantligt intressanta tankar och iakttagelser gör den rent av spännande. Ty Lauer förstår att hålla måtta. Han tröttnar inte genom att följa en tanke ända in i dess sista utgreningar, utan han konkretiserar den endast så långt att den får liv. Detta lyckas honom verkligen, huvudsakligen tack vare hans oerhört rika kunskaper i världshistoria, filosofi, musik, religionshistoria osv.

Det är inte bara fråga om att efter schemat behandla det ena folket efter det andra. Lauer närmar sig i stället sitt tema från olika synpunkter, varvid det just är den samlade synen på fenomenen och stegringen av kunskaperna till alltmer omfattande begrepp och idéer som ständigt berikar läsaren. Med

utgångspunkt från "kontinenternas andliga grunddrag", och väst-mitten-östfrågan, framställs utförligt i ett kapitel kategorierna folktemperament och folkkaraktär. Avsnittet "Geografisk och folkpsykologisk polaritet mellan väst och öst" ställer efter varandra England, Frankrike och Spanien i motsättning till Ryssland, för att avslutas med en betraktelse över "Mot vila strävande form -- i rörelse befintligt liv". Tråden tas upp igen i "Den europeiska folkorganisationens psykologi" — mögnadskaraktären hos de västra folken och barnkaraktären hos de östra — och sedan behandlas den europeiska mittens problematik. Först därefter blir enskilda folk och folkgrupper undersökta, de romanska folken, britterna och tyskarerna, de skandinaviska och slaviska folken, och slutligen behandlas Europas enande. Boken kulminerar i en högst instruktiv studie av de europeiska folkens mänsklighetsideal, en folkens "pneumatologi". — Redan dessa antydningar om innehållet visar författarens rikedom på tankar.

Förhållandevis styvmoderligt behandlas nordens, men även detta avsnitt innehåller många intressanta tankar. Medan väst-öst-spänningen är det dominerande momentet i våra dagar, så visar Lauer att det under hela medeltiden och ända in på 1600-talet var nord-syd-polariteten som var den mest betydande som över huvud taget har funnits i Europa. Sydliga länders mark är mättad med historia, genomdränkt med minnen av tilldragelser och gestalter. Motsatsen är fallet ju längre vi kommer norrut. Här överväldigar alltmer storheten hos den mäktiga naturen som utbreder sig i oändlighet. Slutligen är

det bara nomadiserande lappar som med sitt förhistoriska levnadssätt strövar omkring på halvöns människotomma vildmarksområden. Från söder kom kristendomen, religionen som helt och hållet stöder sig på historia och utveckling. Norden är hemorten för den germanska hedendomen, som höll sig längst kvar häruppe, och här även har lämnat efter sig de flesta av sina minnesmärken, hållristningar, runstenar, gravkummel, stensättningar etc. Och det förefaller nästan som om de folk, vilka senast blev vunna för kristendomen, också skulle vara de första som vill ge upp den. Lauer citerar den framstående folkpsykologen Madriaga, vilken kan anföra många symtom som stöder denna tanke.

Liksom södern — tropikerna — har den övermäktigt verkande dagsrytmen, så är det årsrytmen med sina ytterligheter som verkar på ett överväldigande sätt i nordens. Endast där alla tidsrytmer är i balans, som i de tempererade zonerna, lämnar naturen människorna helt fria.

Kännetecknet på de germanska folken ser Lauer i utbildandet av jaget och dess neddykande ända in i den fysiska kroppen, "köttet impregneras alltigenom med anden", som Rudolf Steiner säger och vilket han betecknar som en mission för den vita mänskligheten över huvud taget. Detta anlag hos germanerna har hos de skandinaviska folken i viss bemärkelse och till en viss grad stannat på det kroppsliga stadiet, menar Lauer. Om man nu för tiden fortfarande kan tala om en nordisk-germansk ras, så gäller detta endast för den skandinaviska befolkningen, i vars länder ju också så gott som inga folkblandningar har förekommit. Naturligtvis har även dessa folk fortskridit till den själslig-historiska utveckling som utgör det huvudsakliga kännetecknet på

den europeiska mänskligheten, men som en fast grund har den kroppslig-rasmässiga faktorn likväl hållit sig starkare kvar hos dem än hos de övriga germanska nationerna.

Det tyska folket har allra mest avlägsnat sig från sitt germanska ursprung, något som redan framgår av dess språk, vilket har genomgått det största antalet metamorfoser. Jag-impulsen vill hos tyskarna framträda i andens sfär — "ett folk av diktare och tänkare", som man tidigare sade. I det brittiska folket har jag-impulsen fixerats inom det själsliga — som medvetenhetssjäl — något som språkligt tar sig uttryck i att engelskan till hälften har upptagit romanska språkelement — genom det romaniserade normandiska elementet — och därmed också förstånds- och känslöelementet. Minst har de skandinaviska språken avlägsnat sig från ursprungselementet. De har t.ex. inte deltagit i den andra ljudförskjutningen. Hos dessa folk har den germanska jag-impulsen hållit sig kvar som grundimpuls och däri är de besläktade med det tyska folket. "Men denna impuls stannar hos dem i sfären för det kroppslig-själsliga."

Lauer åskådliggör sina utläggningar med bilden av ett hus — de germanska folkens "byggnad": andra och tredje våningen utgörs av de brittiska och tyska folken, medan de skandinaviska folken — bottenvåningen — utgör förbindelsen med marken, den bärande grund på vilken byggnaden vilar. För dessa tankegångar har Lauer många utomordentligt intressanta exempel att komma med, inte minst faran för tyskarna att genom sin andlig-intellektuella verksamhet ofta nog liksom sväva fritt i luften och förefalla rotlösa i sitt själsliga uppträdande.

Det är välgörande att Lauer — sär-

skilt i sista kapitlet av sin bok — inte förtiger farorna och skuggsidorna i de enskilda folkens psykologi. Därigenom får boken erforderligt allvar. Han fästär vår uppmärksamhet vid Rudolf Steiners insikt om att nationerna på intet sätt är tilldelade evigt liv. "I vår Mikaelidsålder kommer de nationella olikheterna att vara fullständigt övervunna under loppet av 300 år" (Rudolf Steiner). Det blir helt andra gemenskapsprinciper än gemensam härstamning som kommer att leda till nya gruppbildningar: gemensamma ideal. Alltså andliga principer. Detta förbereds redan nu. I Europa är det redan nu nästan en skam att vara nationellt sinnad, det är något man på sätt och vis måste dölja. — "Folkens uppgift är att gemensamt utforma medvetenhetssjälén" (Rudolf Steiner). — Sådana ord som dessa två nu citerade gör frågan om aktualiteten av en folksjälskunskaap i vår tid till ett problem.

Rudolf Steiner möjliggjorde detta kunskapsområde som en vetenskap genom att år 1910 hålla sina grandiosa folksjälsföredrag och därmed gav han för första gången mänskligheten möjlighet att överhuvudtaget fatta vad folksjälär är. Han höll dessa föredrag, som han själv senare meddelade, med hänsyn till att ett världskrig snart hotade att bryta ut. Detta krig blev ju ett folkens krig. Medan det pågick höll Rudolf Steiner ännu många fler föredrag, som överflödade av kunskap om de europeiska folksjälarna. Därmed ville han sätta helande impulser emot de stormar av folkhat som då rasande. Efter krigets slut talade han aldrig mer om detta område.

Det andra världskriget var inget folkkrig i samma bemärkelse som det första. Det var en kamp för och mot en idé, en världsåskådning — den nationalsocialistiska. Denna hade visserli-

gen skrivit "det nationella" på sin fana, men i själva verket var det något mycket vagt i fråga om sitt innehåll. Makt, storhet och glans har ju varit förvrängda ideal för alla folk under en gången epok.

Utän tvivel kommer också under de stundande 300 åren en folkens självkänedom att kunna förhindra många missbruk och missförstånd i fråga om folkandarnas sanna impulser, ty dessa folkandar är "fredskörer" (Rudolf Steiner). Men frågan är om i dag och i framtiden inte nya synpunkter har trätt i förgrunden, vilket också Lauer glädjande nog tar hänsyn till i sin bok. Väst-öst-spänningen överskuggar de nationella frågorna, t. o. m. de ideella (sociala). Vad folksjälsföredragen betydde för världskrigets epok, det betyder väst-öst-kongressen av år 1922 för den kommande tidsepoken. Ett folks belägenhet på jordorganismen och inom hela mänskligheten intar första platsen i vårt medvetande — en andlig "geopolitik" är tidens krav.

Såväl dr Hahn som dr Lauer har som förut omnämnts samlat sina stortartade erfarenheter och kunskaper under gångna årtionden och framlägger nu skörderesultatet. Frågan är om de även i dag med samma begeistring skulle ägna sig åt en sådan forskning. — Var och en kan ur den ovan nämnda boken hämta de värdefullaste impulser, den är i sanning vetenskaplig och antroposofisk i ordens bästa mening, goetheanistisk och verklighetsnära, i varje avseende värdefull och läsvärd. Det minskar sannerligen inte dess värde att man trots allt i denna vår tid håller utkik efter synpunkter som kan vidga vårt blickfält, speciellt i den just nu rådande världskrisen, och som kan ge kraft att med de riktiga tankarna möta ett eventuellt krigs prövningar.

H. M.

STRAFF OCH KRISTEN FÖRLÅTELSE

Av olika anledningar, bl. a. genom fröken Krebs intressanta uppsats i senaste numret av denna tidskrift samt den tillfogade kompletteringen, har hos några läsare frågan uppstått, hur det egentligen förhåller sig med straffet i relation till det kristna budet att förlåta, så som det framförs i evangelierna.

När någon begär något lagstridigt, rör det sig nästan alltid om en svag människa, en som det "fattas" åtskilligt. Vi talar ju också om "fel" — det felas någonting — och "svaghet" hos den som gör felsteg. Det är i regel i hög grad ömkansvärda människor. Om man känner sig föranlåten att hysa medmänsklig kärlek till varje människa, hur mycket högre grad av broderlighet måste man då inte känna för en som så mycket mera förtjänar vårt medlidande? Men rättvisan då? Måste den inte i så fall alltid ge vika för den kristna broderskapskänslan?

Hur är det egentligen Kristus talar om straff och förlåtelse? I Lukas 17:e kap. vers 3—4 heter det:

"Vakten eder. Men om din broder syndar, så tillrättvisa honom, och om han ångrar sig, så förlåt honom. Och om han sju gånger om dagen syndar mot dig och sju gånger kommer tillbaka till dig, sägande: Jag ångrar mig, så skall du förlåta honom."

Förutsättningen för förlåtelsen är sålunda för det första tillrättavisningen och för det andra ångern. Om man inte har mod och kärleksfullhet att själva ta på sig obehagligheten att tillrättavisa, har man inte heller — enligt evangeliet — rättighet att förlåta.

Och så förekommer det berömda stället i Matteus 18:e kap. vers 21—22:

"Då gick Petrus fram och sade till honom: Herre, hur ofta skall min broder synda mot mig, och jag förlåta honom det? Männe ända till sju gånger? — Då sade Jesus till honom: Jag säger

dig: Icke ända till sju gånger, utan ända till sjuttio gånger sju."

Men detta ord måste nödvändigtvis missuppfattas, om man rycker loss det ur sitt sammanhang. Några verser tidigare heter det nämligen (15—17 v.):

"Men om din broder syndar mot dig, så gå och tillrättvisa honom mellan dig och honom allena. Om han hör dig, så har du vunnit din broder. Men om han icke hör dig, så tag med dig ännu en eller två, på det att var sak må bestämmas efter två eller tre vittens ut-sago. Men hör han dem icke, så säg det till församlingen, så vare han för dig såsom hedningen och publikanen."

På nytt förutsätts lyssnande, dvs. ånger för att kristen förlåtelse skall kunna äga rum. Om syndaren ej ångrar sig, får han ju inte längre betraktas som "broder", inte ens som jude, utan som främling och fiende. Man skall inte längre kännas vid honom. Detta är således i verkligheten förhållandet med de sjuttio gånger sju förlåtelseerna! Sedan följer hos Matteus de högst betydelsefulla verserna som låter oss ana vilken andlig följd förlåtelsen har:

"Sannerligen säger jag eder: Allt vad I binden på jorden, det skall vara bundet i himmelen, och allt vad I lösen på jorden, det skall vara löst i himmelen. Åter säger jag eder, att om två av eder komma överens på jorden, vilken sak det vara må, som de bedja om, skall den beskåras dem av min Fader, som är i himmelen."

Det är ju ingen konst att A förlåter B, när B har kränkt C. Det är naturligtvis endast C som kan förlåta. Det är alltid lätt att förlåta när man står utanför och inte kan eller behöver känna och identifiera sig med den som har blivit utsatt för en orätt. Men vad menas egentligen därmed? Därom talar liknelsen i fortsättningen av kapitlet (23—35 v.):

"Fördenskull är himmelriket likt en konung, som ville hålla räkenskap med

sina tjänare. Och när han begynte räkna, fördes fram till honom en, som var skyldig honom tio tusen pund. Men då han icke kunde betala, befallede husbonden, att han och hans hustru och barn och allt vad han ägde skulle säljas och skulden betalas. Då föll tjänaren ned och bad honom och sade: Herre, hav tålmod med mig, så skall jag betala dig allt. — Och husbonden förbarmade sig över tjänaren och lät honom gå och efterskänkte honom vad han var skyldig. Men när denne tjänare gick ut, fann han en av sina medtjänare, som var skyldig honom hundra penningar, och han tog fast honom och fattade honom vid strupen och sade: Betala mig vad du är skyldig. — Då föll hans medtjänare till hans fötter och bad honom och sade: Hav tålmod med mig, så skall jag betala dig allt. — Men hans vilje icke, utan gick bort och kastade honom i fångelse, till dess han betalade skulden. Då nu hans medtjänare sågo det som skedde, blevo de storligen bedrövade och gingo och berättade för sin husbonde allt det, som hade hänt. Då kallade husbonden honom till sig och sade till honom: Du onde tjänare! Allt det du var skyldig efterskänkte jag dig, emedan du bad mig. Skulle icke även du ha förbarmat dig över din medtjänare, såsom jag förbarmade mig över dig? — Och hans husbonde blev vred och antvordade honom åt bödlarna, till dess han betalade allt det han var honom skyldig. Så skall ock min himmelska Fader göra eder, om I icke av hjärtat förlåten, var och en sin broder det de bryta."

Förlåtelsen måste således ha effekt. Annars är den ofefogad.

Till slut skall vi påminna om den bekanta berättelsen om Kristus och äktenskapsbryterskan. Judarna vill döma henne efter lagen. När Kristus appellerar till deras person ("den som själv är utan synd...") går de sin väg. Fallet angår dem inte längre när de inte får döma efter den opersonliga lagen. Deras person har ju inte blivit angripen. Som personer kunde de ej döma, enbart som företrädare för lagen. Inte så Kristus. Han skriver in hennes skuld i sanden, i jorden. Men jorden är ju Kristi kropp. Han vill så-

ledes uttrycka att han tar på sig hennes skuld. Men vad betyder det, om någon tar på sig en annans skuld? Skall han betala för den andre? Det är värt att fundera över. Vem är beredd att förlåta på sådana "kristna" villkor — utom Kristus? Förlåtelse måste alltid vara ett offer, en inre aktivitet av stora mått, annars vore den ju betydelselös, lättvindig, likgiltig. Den måste vara en prestation, en "betalning".

I ett föredrag i Wien den 8 april 1914 säger Rudolf Steiner: "Andeforskaren står ingalunda på utopisternas ståndpunkt, vilka anser att de (förbrytarnaturerna) inte skulle straffas". Men hur kan man straffa ("kasta första stenen" på evangeliets språk) när man själv inte är "fri från synd", som evangeliet säger. Tvärtom känner man i djupet av sin själ att man själv hade kunnat begå samma förbrytelse, om man ända från barndomen hade haft samma miljöbetingelser. Får man alltså sitta till doms? Är det inte hyckleri? Måste man inte ha dåligt samvete?

Låt oss påminna oss ett Goethe-ord som Rudolf Steiner citerar i boken Teosofi:

"Så snart människan bliver varse föremålen omkring sig, betraktar hon dem i förhållande till *sig själv*, och detta med rätta, ty hela hennes öde beror på, om de behaga eller misshaga henne, om de draga henne till sig eller stöta henne bort, om de äro henne till nytta eller skada. Detta helt naturliga sätt att betrakta och bedöma tingen synes vara lika lätt som nödvändigt, och likväl är människan därvid utsatt för tusenfaldiga misstag vilka ofta komma henne att blygas och förbittra hennes liv. — Ett vida svårare dagsverke åtaga sig emellertid de som av livlig åtrå efter kunskap sträva att iakttaga föremålen i och för sig och i deras förhållande till varandra, ty de komma snart att sakna den måttstock som varit dem till hjälp, när de såsom människor betraktade tingen i deras förhållande till *betraktarna själva*.

Måttstocken för behag och obehag, för tilldragande eller bortstötande verkan, för nytta och skada, fattas dem; de måste umbära den; de skola såsom oberörda och liksom gudomliga väsen endast söka och undersöka vad som är, och icke vad som behagar.

Justitia (rättvisans symbolfigur) avbildas med förbundna ögon. Hon skall inte döma enligt sin förnimmelse utan med sin ande, sitt jag, med — i någon mån — det rena tänkandet (bättre: med hjälp av högre inspiration). Hon skall vara blind för sinnesförnimmelser. I Österrike kallas kollegiet av domare "Erkenntnis-Senat", dommen kallas "ein Erkenntnis", man "erkennt auf zwei Jahre Strafarbeit" etc. När man genom karma är kallad att döma, måste man mobilisera sitt högre jag, det "liksom gudomliga väsendet" (Goethe) inom sig... hur usel människa man annars än är i vardagslivet. Så känner också domarkåren djupt i det omedvetna, likaså juryn och alla som har med rättvisan att

göra ... eller borde känna så. Men faktum är att det ibland i rättssalen råder en stämning som avsevärt skiljer sig från vardagen. Att avlägga ed inför domaren är ju också en nästan sakramental handling.

Vedergällningen blir under inga omständigheter besparad vederbörande. Det är en andlig lag som verkställs "i himmelen". Om man vill — eller måste — verkställa den redan här (och därmed hjälpa vederbörande) måste man till en viss grad närma sig den sfär där denna lagbundenhet gäller. Då kan man ej längre åberopa en abstrakt, opersonlig lag. Därför ansåg Rudolf Steiner att det var en person som skulle döma och bära hela ansvaret för fallet, anstränga sig till det yttersta för att "liksom ett gudomligt väsen" finna karmasanningen. Så framlade han på sin tid rättskipningens princip i tregreningens anda.

M.

Till medvetandets utveckling i nutiden

CHRISTOF LINDENAU

En i dag alltjämt utbredd åsikt säger att det mänskliga medvetandets form har varit likadan i alla tider. Så som människorna i dag varseblir enstaka föremål och tilldragelser i sin omgivning och om så påfordras gör sig tankar om dem med hjälp av sitt förstånd, så skall det enligt denna åskådning alltid ha varit. Antroposofisk andevetenskap visar att motsatsen är det riktiga. Var och en av de stora kulturepokerna, som vi får kännedom om genom arkeologi och historieskrivning, var i stället bestämd till att föra fram en ny form av det mänskliga medvetandet. Det i dag endast beaktade "medvetandet för föremål" eller "föremålsmedvetandet", som vi för korthetens skull vill kalla det, är följaktli-

gen bara en medvetenhetsform av flera andra.

Föremålsmedvetandet kännetecknas därigenom, att det ur den sanna verklighetens ström alltid bara skär ut ett enda stycke och anser att endast detta är "verkligt". Vi iakttar en växt i frötillståndet, i grotillståndet, i dess spirande tillstånd, i knoppandets, blommandets, fruktsätningens och mognandets tillstånd, men vi ser vart och ett av dessa tillstånd skilt från de andra, just som ett i sig slutet "föremål". Det sker aldrig inom denna form av medvetande att den utvecklingsström, som förbinder alla dessa tillstånd till en helhet, på en gång framträder för våra blickar. Vårt föremålsmedvetande skär

följaktligen ständigt denna helhet i bitar, när det anser att föremålet "växt", som det har framför sig, är den verkliga växten. Och liksom med växten förhåller det sig också med hela vår omgivning som utan uppehåll omgestaltas och utvecklas. I denna egenomlighet kan man också söka orsaken till varför föremålsmedvetandet anser att det självt är den enda möjliga medvetenhetsformen. Ty ännu mindre än det kan överskåda utvecklingen av en växt, kan det överskåda sin egen utveckling. Det utvecklingstillstånd, i vilket föremålsmedvetandet påträffar sig självt — "utskärande" detta tillstånd ur hela utvecklingen — anser det därför vara absolut.

Det har inte alltid varit så. Innan föremålsmedvetandet nådde den mognad som det utmärks av i dag, fanns andra former av mänskligt medvetande. En av dem var så beskaffad, att människorna i bilder, som visserligen inte var sinnliga utan rent själslig-andliga, kunde överskåda de helheter som de "skär i bitar" med sitt nutida medvetande. Vi kan kalla denna förgångna form av mänskligt medvetande för ett "imaginativt" medvetande. Vad som numera i form av språkliga minnesmärken för det mesta finns kvar av mytologiska bildinnehåll, kommer från detta gamla imaginativa medvetenhetstillstånd. Mytens själslig-andliga bilder var emellertid i gamla tider inte något som man bara tillfälligtvis tog ad notam, de var helt enkelt livsinnehåll. De innehåll, som numera totalt behärskar föremålsmedvetandet, fanns däremot på sin höjd i sin allra första begynnelse. Ty själva detta medvetande befann sig ännu i sitt frötillstånd. Först under loppet av en lång utveckling har det från det dåtida frötillståndet nått fram till det nutida mognadstillståndet.

Att med sådana synpunkter på en utveckling av det mänskliga medvetandet studera historia, i synnerhet kulturhistoria, kräver av oss ett helt nytt förhållande till det som vi inte förstår, när vi utgår från vårt nutida medvetande. Man tar vanligtvis alltför lätt på dokumenten och kulturminnesmärkena från gångna tider och anser att blott det är viktigt som tycks förståeligt för det nutida föremålsmedvetandet. Men i verkligheten visar oss historien ett dubbelansikte i dessa minnesmärken. Låt oss exempelvis kasta en blick på den grekiska kulturen. Dess filosofi uppvisar å ena sidan t. ex. drag, som påfallande tycks likna det nutida tänkesättet, och å andra sidan drag som numera förefaller helt och hållet obegripliga. Ännu hos Platon har filosofin en karaktär som det nutida medvetandet i själva verket inte förstår och avfärdar som "mystisk" eller "mytologisk".¹⁾ Och Platon står verkligen mycket närmare det mytologiska tänkande, som utmärker tiden före honom, än t. ex. hans lärjunge Aristoteles, på vars tankar man kan bygga vidare än i dag. Men hur avlägsen och främmande Platon än må förefalla för det nutida medvetandet och hur nära och förtrogen Aristoteles än känns, så tillhör dock båda två den grekiska filosofin på samma sätt. Och det är på denna ensamhet kommer an när vi studerar det mänskliga tänkandets historia, inte på vår sympati eller antipati.

Vi befriar oss lättast från det oberrättigade i denna sympati eller antipati om vi inte blint följer våra höjelser, utan — höjande oss över dem — låter just dem göra oss uppmärksamma på

¹⁾ Till karakteristiken av det platoniska tänkandet skulle jag vilja hänvisa till kapitlet "Platon som mystiker" i boken "Kristendomen som mystisk verklighet och antikens mysterier" av Rudolf Steiner.

vad som ovan sagts: att historien, särskilt i sina knutpunkter, bär ett dubbelansikte. Vi kan tänka på Janushuvudet. Det ena ansiktet blickar in i det för-gångna, det andra in i framtiden. I Platon kommer en medvetenhetsform till uttryck som — vänd bakåt — all-tjämt låter sig impulseras av mytens innehåll. Den står ännu nära mytens innehåll. Denna medvetenhetsform, som kommer till uttryck i Platon, befinner sig därför mitt emellan det gamla ima-ginativa bildmedvetandet och den medvetenhetsform som — byggande på Aristoteles — nu börjar göra sig tan-ka om föremålen och tilldragelserna i den omgivande världen och fortsätter ända in i den moderna naturvetenska-pen.

På den tiden har vi alltså att göra med två samtidigt förekommande medvetenhetsformer, en äldre, vars tanke-innehåll fortfarande fick sin näring från det gamla mytologiska vetandets käl-lor, och det nuvarande föremålsinrik-tade medvetandet, som i dessa gamla tider endast fanns till som anlag. En historieforskning, som utgår från förut-sättningen att mänsklighetens medve-tande varit detsamma under alla tider, nämligen ett föremålsinriktat medve-tande, har naturligtvis varit benägen för att ta Aristoteles till bevis för denna tes. I verkligheten var emellertid Aris-toteles långt före sin tid. Föremålsmedvetandet, som hos hans samtida endast befann sig i sin begynnelse, fick just genom Aristoteles filosofi och genom den därpå byggande vetenskapliga kul-turen — senare i synnerhet inom den arabiska världen — medel att steg för steg utvecklas och utbildas till sitt nu-tida mognadstillstånd.

I dag försiggår ett liknande förlopp — och det sker oberoende av om vi märker det eller ej. Föremålsmedvetan-det är fullmoget och bestämmer i stor

utsträckning vårt livsinnehåll. Vi lever med vårt medvetande i en objektiv värld. Men nästan obeaktad börjar åter-igen en ny form av medvetande att gro. Här och var märker människan plöts-ligt att hon visserligen är omgiven av föremål men likväl lever i en värld, för vilken föremålsmedvetandet inte räcker till. Hon märker att detta medvetande stannar kvar bakom den sanna verk-ligheten.²⁾ Den sistnämnda är en helhet. Om föremålsmedvetandet måste vi emel-lertid säga oss — som redan anförts ovan — att det bara kan fatta i sikte enskildheter och inte helheten. Men ald-rig någonsin skulle vi kunna märka denna otillräcklighet hos föremålsmedvetandet, om det inte lyckas oss att fatta — åtminstone ana oss till — verk-lighetens helhet på ett annat sätt än genom en föremålsinriktad iaktta-gelse. På vilket annat sätt?

Denna fråga kan bara besvaras, om vi till en säker förmåga utvecklar vårt anlag att anande fatta helheterna, så som t. ex. sker vid all andevetenskap-lig tankeskolning.³⁾ Lyckas detta, då blir vi så småningom varse att vår själ inte längre bara öppnar sig för föremålets värld utan också för en andlig värld, även om detta blott sker på ett första, ännu primitivt sätt. Ett själslig-andligt känslsinne börjar röra sig i vårt inre.⁴⁾ Vi varseblir visserli-gen inte på nytt den andliga världen i form av själslig-andliga bilder som en gång i gångna tiders gamla mytologis-ka imaginationer, men vi börjar åter nalkas ett nytt imaginativt medvetan-de, ehuru nu med allt vad föremålets värld under tiden har gett oss av vaken-het, noggrannhet, logik och kritisk klokhet. Liksom den grekiska filosofin fram till Platon utgjorde en mellanform mellan det gamla mytologiska medve-tandet och det nutida föremålsmedve-tandet, så utgör den här åsyftade själslig-andliga känslan ett mellanstadium

mellan det nuvarande föremålsmedvetandet och det nya imaginativa bildmedvetandet, vilka kommer att utvecklas i framtiden och om vilket Rudolf Steiner talar med avseende på den kulturepidok, som en gång kommer att avlösa den nuvarande.

Om föremålsmedvetandet kan vi säga att det utvecklades under den fjärde efteratlantiska kulturepidoken, dvs. den grekisk-latinska, för att sedan i början av den nuvarande femte efteratlantiska kulturepidoken få erfara de metamorfoser, i vilka denna form av medvetande är förtrogen för oss i dag. Utvecklingen av det perspektiviska måleriet (Leonardo da Vinci, Michelangelo, Rafael, Dürer, Grünewald, Holbein), upptäcktsfärderna till fjärran länder (Kolumbus, Vasco da Gama, Magalhaes) och uppkomsten av en ny astronomisk världsbild (Kopernikus, Giordano Bruno, Kepler, Galilei) är dokument över dessa metamorfoser av föremålsmedvetandet. — Om det imaginativa medvetandet kan vi säga att det i dag, såvida det inte är fråga om några atavistiska kvarlevor, endast kan utvecklas på individuella vägar — genom andlig skolning. Men en gång i framtiden kommer det att utan individuell andlig skolning uppstå i den allmänna kulturutvecklingens ström. Den geografiska mittpunkten för denna framtida kultur kommer att ligga i det nuvarande Ryssland och från ättlingarna till den nutida ryska människan kommer denna kulturströmning att utgå — om ungeför 1600 år. Rudolf Steiner talar därför om den sjätte efteratlantiska kulturepidoken som den ryska kulturperioden. — Den nuvarande femte efteratlantiska kulturepidoken är emellertid bestämd till att utveckla en form av medvetande, som står mitt emellan föremåls- och imaginationsmidvetandet — just den form av medvetande som vi ovan har betecknat som själslig-andlig känsel.

Detta "mellanstadium" är inte som hos Platon vänt bakåt, utan framåt. På hans tid hade mänskligheten redan passerat det mytologisk-imaginativa medvetandets epok och framför den låg föremålsmedvetandets epok. I dag är det omvänt. Nu har mänskligheten lämnat bakom sig den epok då föremålsmedvetandet utvecklades. Vad som i den okända framtiden ligger framför mänskligheten är det nya imaginativa medvetande, som vi här har talat om. Hos Platon måste "mellanstadiet" vända sig bakåt för att låta sig impulseras av det mytiska bildmedvetandets imaginationer. I dag måste vi gå framtiden i förväg för att med hjälp av det nya imaginativa medvetandets innehåll stärka den själslig-andliga känseln, som skall utvecklas på motsvarande mellanstadium. Men detta vore inte möjligt, om inte en människa hade framträtt i samtiden, vilken — föregripande detta nya imaginativa medvetande genom individuell skolning — har omsatt dess innehåll i tankar och idéer, vilka kan tjäna som näring för den under utveckling varande själslig-andliga känseln. Denna man var Rudolf Steiner. Hans föredrag och skrifter gör det möjligt för oss att mer och mer utveckla de frön som i dag börjar leva upp i vårt inre vid sidan av föremålsmedvetandet. Liksom Aristoteles på sin tid gav det ännu spirande föremålsmedvetandet medel att steg för steg utvecklas till sitt nuvarande mognadstillstånd, så ger oss i dag Rudolf Steiner — som en ny Aristoteles — medel att invänta och vårda den form av medvetande som skall utvecklas under den femte efteratlantiska kulturepidoken.

²⁾ Jfr "Ett nytt medvetande vill bli till", denna tidskrift, maj 1964.

³⁾ Jfr "Tankeskolning genom att tänka fel", denna tidskrift, mars 1965.

⁴⁾ Jfr "Medvetenhetssjälens första andliga upplevelser"

HENRY STANLEY*

När man bläddrar i denna sympatiska utgåva, fastnar man först för de många porträtten av denne märkvärdige man, Afrikaforskaren Stanley. Det första porträttet är från hans femtonde år och de många som följer är från hans olika milstolpar i livet. Man får lust att fråga, om det är en skådespelare man har framför sig, så uttrycksfulla och skiftande är bilderna från hans olika livsperioder. Nej svaret blir: Vi har framför oss en man som inte har skytt att sätta livet i pant för vad livet krävde av honom. Hans anletsdrag präglades av vad hans ande ciselerade fram under hans medvetna kamp för den uppgift han ansåg sig ha blivit betrodd med.

Vi kan vara tacksamma för att vi i vår snöda tid får del av en biografi som låter oss känna en sann, levande personlighet likt Stanleys. Och ändå föddes han under de mest ogynnsamma förhållanden. Han kom till världen i en liten stad, Denghis i North-Wales, år 1841. En onaturlig mor övergav barnet och fadern dog snart därpå. Under fem år tog hans farfar hand om honom. John, vilket var hans dopnamn, hade förmåga att minnas vissa tilldragelser alltifrån vaggan. Så mindes han bl. a. hur en kvinna med hätta på huvudet och brokiga band stod lutad över honom, han mindes rummet, en fluga som surrade och vars rörelser han följde, samt hur han blev lyft på kvinnoarmar och upplevde världen "von oben".

Farfadern dog och John anförtröddes åt två farbröder som bodde i huset. Snart skickade de emellertid bort gossen till fosterföräldrar mot en avgift av två shilling i veckan. Men när John och hans aptit växte, överlämnade des-

sa honom till ett fattighus. Från denna händelse berättar John: "Jag upplevde för första gången den fruktansvärda känslan av total tröstlöshet." Han var då sex år, och det s. k. "hemmet" liknade mer ett fängelse. Han kommer i skola, gör svåra erfarenheter där, men hans unga själ står i ständig förbindelse med änglar och han är tydligt medveten om en himmelsk värld, som skyddar honom för jordelivets orättvisor och kärlekslöshet. Detta följer honom livet igenom. Hur djupa oförrätter han än hade att genomgå, blev han aldrig bitter eller hatfull.

Härvidlag gör kanske biografiförfattaren ett fel. Han skjuter allt för ofta in i boken egna reflexioner och även långa utläggningar av Rudolf Steiner över den eteriska världen och de höga väsen som griper in i människans liv. Hade dessa reflexioner samlats till en efterskrift, så hade de haft sin förklarande uppgift. Som det nu är förlorar läsaren den kämpande och växande människan ur sikte. Stanley har en sådan monumental kraft, att man utan kommentarer vill följa honom och hans utveckling.

Ofta blev John utskrattad av kamrater för sin blidhet och eftergivenhet. En dag bevisade han likväl att han kunde upptändas av en vrede som övergick alla hans jämnårigas. En lärare gav hänsynslöst hela klassen stryk för några sprickor i ett bord, vilka ingen ville erkänna sig skyldig till. Då steg blodet John åt huvudet. Han överföll läraren och slog honom till marken. Femton år tycks han ha varit vid den tidpunkten. Nu fanns ingenting annat att göra än att fly, men han oroade sig för lärarens tillstånd. När han fick veta att läraren stod i tvättrummet och baddade sitt blodiga ansikte, då gick John sin väg. Men vart skulle han gå? Skulle han för-

*) Av Norbert Glas. (J. Ch. Mellinger Verlag, Stuttgart.)

söka träffa sin mor? En hemlig längtan förde honom till henne. Smutsig och utfattig kom han till henne. Hon skämdes för honom och jagade honom på porten. Detta blev Johns allra bittraste upplevelse, men hans hjärta och personlighet drack kalken utan att stelna i hat och bitterhet.

På måfå går han ut i världen. Frågar i förbigående en man, som sitter framför sitt hus, om han kan få arbete hos honom. Mannen blir rörd över gossen, vars enda bagage är bibeln, som han en gång fått av en biskop. Nu öppnar sig en ny värld för John, dock tyvärr av kortvarig natur. Mannen, en köpman, blir som en far för gossen. Osynliga trådar binder dem samman. John blir adopterad och får namnet Stanley, men köpmannen dör hastigt och så var den sagan slut. Ut i världen, ut i nya svårigheter, ofta belackad, alltid missförstådd för sin godhets och oegennyttas skull. Men svårigheterna gör bara hans karaktär fastare och mer målmedveten. Biografen låter oss följa honom ända till den dag då ynglingen har blivit man och skaffat sig en skatt av vetande och bildning. John blir journalist och får av Gordon Benett i Paris i uppdrag att bege sig till Afrika och söka rätt på Livingstone, vilken man inte hört någonting från på länge. John, som numera kallar sig Henry, var nu 28 år. Innan han reser till Afrika, måste han dock fullfölja en hel del uppdrag, vilka för honom till Ryssland, Persien och Indien. I Suez är han med när kanalen invigs och sammanträffar där med denna världens stora. Därefter reser han uppåt Nilen och upplever pyramiderna, och hans väsen öppnar sig för templens hemligheter. Isis, Osiris och Tyfon fångar hans intresse. Han skriver långa tidningsartiklar i New York Herald, som i honom ser sin bästa journalist. Pengar saknar han inte och nu vet han vad hans livsuppgift är och

på den satsar han allt. Kvinnan tycks inte spela någon stor roll i hans liv. En vacker grekinna, som han ett tag tänkte gifta sig med, offerar han för sin sak — han är nu en kallad och utvald. Han gör bekantskaper med araber och hans möte med negrerna ställer honom inför frågan, om inte också dessa människor har egenskaper som gör dem värda att älska. Han lär känna deras kärlek och hat och hela deras psyke. Han vinner deras tillit — han är rättvis, full av godhet, men även av stränghet. Han råkar stammar hos vilka han t. o. m. tvingas att ådöma dödsstraff för att genom exemplet makt få fram ordning och lydnad. Han förstår att vissa stammar, som lever djungelns liv, inte är mogna för demokratins civilisatoriska förmåner. Först måste man ge dem skolor, läkare och social hjälp, bygga vägar och broar, göra landet farbart och höja folkets egen förmåga till ett människovärdigt liv. Barn ger man inte tändstickor att leka med, inte heller ger man djungelns vildar och kannibaler vapen till en frihet som de inte är mogna för. Han skriver böcker här om och om hur hela Afrika skall kultiveras.

Stanley tränger vidare in i denna hemlighetsfulla världsdel, han gör upp planer, ritar kartor och lägger upp depåer — han ser i andanom hur allt skall organiseras upp till landets och folkets fromma. En dag står han plötsligt framför Livingstone. Denne är nu en gammal och utarmad man. Stanley kommer i rätta ögonblicket med mat och dryck och livsmod. Stanley beskriver detta möte så här: "Vad hade jag inte velat ge för en smula ensamhet, så att jag hade kunnat ge min glädje uttryck genom ett förryckt språng i luften eller genom ett idiotiskt bett i handen, bara för att lätta de känslor som överföll mig. Helst hade jag omfamnat den gamle mannen, men av

feighet eller falsk stolthet tog jag bara av mig min hatt och sade: Dr Livingstone, förmodar jag?"

Mycket spott och spe fick Stanley vid sin återkomst till den civiliserade världen uppbära för denna behärskade och stela hälsning. Det var två ädla personligheter som hade funnit varandra långt ute i det vilda Afrika. De måste mötas enligt karmas lagar och den djupaste vänskap uppstod. Äntligen hade Stanley mött en man som han kunde beundra. Han säger: "Jag började nu förstå den sanningen, att gudarna med rättvisans ögon övervakar oss människor och våra livsvägar. Jag började erkänna handen av en allsmäktig och god försyn. Jag började åter läsa min bibel, som en längre tid hade legat oanvänd. Jag kastade mig på mina knän och lät min själ i stilla bön strömma hän till Honom, som på ett så hemlighetsfullt sätt fört mig till Afrika för att där uppenbara sin vilja för mig."

Denna vilja var att Stanley skulle ta vid där Livingstone kort därefter slutade på grund av sin död. I stället för

tack för det Stanley hade fullbordat, fick han vid sin återkomst uppleva mycken otack och smälek, och hans insats har än i dag inte belönats med förståelse och erkänsla. Den belgiske kungen Leopold förstod dock hans värde och med Leopolds bistånd återvände Stanley än en gång till Afrika, där han bl. a. grundade staden Leopoldville. Folkets hövdingar litade på honom, ty de visste hur mänskligt och ärligt han behandlade folket. Ur sin egen privata förmögenhet lämnade kung Leopold pengar till vad det kostade Stanley att grunda Kongo som stat, men sedan alla fördrag var genomförda, skulle regeringarna i de europeiska länderna sanktionera dessa. Kongo skulle få säkrade gränser och bli ett oavhängigt och neutralt rike, som med de viktigaste ländernas samtycke skulle vara öppet för världshandeln. Men — motståndet blev stort och det stora verket föll i spillror.

Glas' biografiska bok om Stanley borde locka till närmare kännedom om denne märklige mans egna böcker. Vad han ville och arbetade för borde åter föras fram i ljuset. M. P.

Färska, biologisk-dynamiskt odlade produkter — bär, frukt, potatis, grönsaker och kryddväxter kommer att säljas i sommar på L:a Hötorget, Stockholm. Vi börjar fredagen den 2 juli och återkommer varje fredag till årets slut.

DALSJÖ TRÄDGÅRD

Gunnar Westerberg

Björnlunda. Tel: 0158/220 73

ANTROPOSOFISKA SÄLLSKAPET

STOCKHOLM, Rådmanngatan 14

Lördag 1 maj kl. 14 Delegerademöte *

Lördag 1 maj kl. 20 **Eurytmiföreläsning** (Lokal: Eurytmistudion, Grevturegatan 18)

Söndag 2 maj kl. 11.15 Årsmöte * (Endast för medlemmar i Antroposofiska Sällskapet i Sverige)

Gruppaftnar

Rudolf Steinergruppen *

Torsdagar kl. 20 Studium av Rudolf Steiners föreläsningsserie **Orienten i Occidentens ljus** *

Goethegruppen

Måndagar kl. 20 Studium över temat **Människolivets metamorfoser**

Goetheanumgruppen *

Fredagar kl. 20 Studium av Rudolf Steiners föreläsningsserie **"Die Offenbarungen des Karma"** *

GÖTEBORG

Måndagar 3, 10, 17 maj kl. 19.30 **Orienten i Occidentens ljus** *

Eurytmkurs under ledning av fröken Eva Lunde, Oslo, 12, 13, 14, 15 maj.
Kursavgift kr 20:—. Anmälan som är bindande sker till fröken Tora Jonsson, tel. 18 19 06 kl. 17—18.

NORRKÖPING, **Norrköpingsgruppen**, Styrmanngatan 14

Torsdagar kl. 19.30 Föreläsning

MOTALA: **Björkgruppen** Tel. 260 47

Varannan söndag kl. 16 Studium av Rudolf Steiners bok **Kristendomen som mystisk verklighet**

* Endast för medlemmar

Vid behov av biologisk-dynamiska produkter vänd Er med förtroende till

Mästers bod

ÖSTERMALMS SALUHALL

Nu med anslutning till T-banan, Östermalmstorg. (Inviigning av denna 16 maj.)
1 maj börjar den egna skörden från Lennartsnäs trädgård av sallad, gurka m.m. Vidare kan av biologisk-dynamiska produkter nämnas Saltåbrödet, Schwinn's druvsaft och svarta vinbärssaft. Den norska björksaften kommer att finnas efter midsommar. (Björk- och enbärssaft, recept efter Rudolf Steiner.)

I övrigt allt inom hälsokostbranschen.

Större order hemkörs efter överenskommelse.

Tel. 08/63 79 68 • GUNNAR MELANDER • Tel. 0758/521 57

Weleda finnbärssaft
har det mogna havtornets (finnbärets) välgörande verkan. Bären skördas i de schweiziska alperna när kvaliteten är högst. Den tillverkning som vidtar är skonsam och bevarar bärens fulla kraft. Saften ger kroppen spänst och balanserar vad som kan brista i födan. Vid trötthet och överansträngning, efter sjukdom och framför allt vid svaghetstillfällen hos barn är denna saft stärkande och aktiverar kroppens uppbyggnadsprocesser.
200 kbcn kr 7:30, 500 kbcn kr 15:30, 800 kbcn 24:40 + oms.

SVENSKA WELEDA AB. Järna.
Tel.: (0755) 705 08, 705 66

i goda händer... om det händer

när det gäller försäkring

tala med

Ake Kumlander

Birger Jarls gatan 12
STOCKHOLM

Tel. 67 69 82, 67 69 90

Ombud för

Städernas